

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Esperere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati, uenit 283
 Maria Magdalene, & altera Maria uidere sepulchrum. Et
 ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim domi-
 ni descendit de cælo, & accedens reuoluit lapidem, & se-
 debat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & ue-
 stimentum eius sicut nix. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, &
 facti sunt uelut mortui. Respondens autē angelus, dixit mulieribus: Nolite
 timere uos: Scio enim quod IESVM qui crucifixus est, quæritis: Non est
 hic: surrexit enim, sicut dixit. Venite, & uidete locum ubi positus erat domi-
 nus. Et citò euntes, dicite discipulis eius quia surrexit, & ecce præcedet uos
 in Galilæam, ibi eum uidebitis. Ecce prædixi uobis. ¶ Et exierunt citò de
 monumēto cum timore & gaudio magno, currētes nūciare discipulis eius.
 Et ecce IESVS occurrit illis, dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt
 pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis IESVS: Nolite timere:
 Ite, nunciate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me uidebunt. ¶ Quæ
 cum abiissent, ecce quidam de custodibus uenerunt in ciuitatem, & nuncia-
 uerunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et congregati cū
 senioribus, cōsilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicen-
 tes: Dicite quia discipuli eius nocte uenerunt, & furati sunt eū nobis dormi-
 entibus. Et si hoc auditū fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos uos
 faciemus. At illi accepta pecunia, fecerūt sicut erant edocti. Et diuulgatum
 est uerbum istud apud Iudæos usq; in hodiernum diem. ¶ Undecim autem
 discipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi cōstituerat illis IESVS. Et
 uidentes eum, adorauerunt: quidā autē dubitauerunt. ¶ Et accedēs IESVS,
 locutus est eis, dicēs: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Eun-
 tes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, &
 spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque mandauit uobis. Et
 ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad cōsummationem seculi.

ANNOTATIONES BREUES XXI. CIRCA LITERAM CAP. XXVIII.

1	Vespere	καταβάς	commoti sunt,
	ὀψέ	ἀπεκύλισθ	conculsi sunt
	sero,	indefinita.	9 dixit * ἡμῖν uobis.
	tarde	4 lapidem	9 Venite - &
1	sabbati	* ἀπὸ τῆς θύρας	10 surrexit
	σαββάτων	ab ostio	* ἀπὸ τῶν νεκρῶν, &
	plurale	5 aspectus	à mortuis, &
	& infra.	ἡ εἶδός	10 præcedet
2	uidere	species,	πρόσθα
	ad uidendum,	forma	præsens.
	ut uiderent	6 eius * λευκὸν album	11 prædixi
4	descendit	6 exterriti sunt	ἔπιπορ
4	reuoluit	ἔσεισθησαν	dixi

12	discipulis eius.	καὶ ἐκεῖ	sub præfide
	* ὡς δὲ ἐπὶ τῶν	& ibi	23 ubi
	ἀπαγγεῖλαι τοῖς	18 pecuniam	quò
	μαθηταῖς αὐτῶν,	ἀργύρια	24 adorauerunt * αὐτῶν εὐ:
	Et dum ibant	argenteos	28 seculi.
	ut renunciarent	& infra.	* ἀμήν
	discipulis eius:	20 à præfide:	Amen.
15	ibi	ἐπὶ τῷ ἡγεμόνῳ	

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

283 » **R**acto magno sabbato, illuxit prima dies sabbatorum, id est dies domi-
 » nica, qua Maria Magdalene, de qua paulo ante facta est mentio: & alte-
 » ra Maria, scilicet Maria Cleophae (hae enim, Galilææ, iunctæ, & sodales,
 » maxime in hac peregrinatiōe erant) uenerūt ut uiderēt sepulchrū, dicen-
 » te Matthæo. ¶ Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in primam sabbati, uenit Maria
 » Magdalene, & altera Maria uidere sepulchrū. Et ecce terræmotus factus est magnus,
 » Angelus enim domini descēdit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat su-
 » per eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & uestimentum eius sicut nix. Præ-
 » timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt uelut mortui. Respondens au-
 » tem angelus, dixit mulieribus: Nolite timere uos, Scio enim quod IESVM, qui cruci
 » fixus est, quæritis: Non est hic, surrexit enim, sicut dixit: Venite, & uidete locum, ubi
 » positus erat dominus. Et citò euntes, dicite discipulis eius quia surrexit, & ecce præce-
 » dit uos in Galilæam, ibi eum uidebitis: Ecce prædixi uobis. ¶ Quod hic legimus: Ve-
 » speræ autē sabbati, quæ lucefcit in primam sabbati, sic Græce habetur, ὄψις δὲ σαββά-
 » τῳ τῆς ἐπιφωσκούσης εἰς μίαν σαββάτων, qui sermo anceps est ratione aduerbij ὄψις, quod
 » uesperæ & sero siue tarde significat. sic enim uerti potest: Vesperæ autem, siue, Sero au-
 » tem sabbatorū ea (subaudi die) quæ illucefciebat in unā (id est primā) sabbatorū: ut sen-
 » sus sit, aut quod Maria Magdalene uenerit uidere sepulchrum ea uespera, qua coepit
 » prima dies sabbatorum. At tunc præuenisset, etiam multis horis, resurrectionis tem-
 » pus, & omnino frustra uenisset: cum & tunc ibi custodes essent, & sepulchrum esset
 » munitum, & saxum obfignatum. neq; id etiam uerisimile est, profunda nocte, excu-
 » bantibus multis militibus, extra urbem, in locum solitarium, & à uicinia longè femo-
 » tum, duas aut etiā plures mulieres ausas fuisse ire. Aut quod uenerit sero atq; tarde,
 » nimirum quia iam surrexerat dominus, & terrefacti custodes fugerant, & angelus la-
 » pidem excusserat, & sepulchrū patuerat, & terra terrifico motu fuerat cōcussa: quod
 » & uerisimilius uidetur. Et quia prius dictū est, Venit: & postea, Et ecce terræmotus
 » factus est magnus: aduertēdum est illud, Venit, priori loco positum, per prolepsin, id
 » est anticipationē dictum esse, quæ figura apud euangelistas, & ipsos quoq; Hebræos
 » percubra est, nisi forte illa indefinita ἐγένετο, ἀπεκύλισε, ἐσεῖοθησαρ ἐγένοντο pro præte-
 » ritis plusquamperfectis accipiēda sint. Verum cum tunc ipsa & aliquot sociæ eius
 » uenerunt profundo diluculo, sed iam fuscitato domino ex Luca, duos angelos uide-
 » runt. Et tunc euntes, non satis credulæ nunciauerunt apostolis, & necdum eis domi-
 » nus occurrit in uia. Quando autem unus allocutus est eas angelus, gaudentes & cre-
 » dulæ abierunt: & tunc occurrit eis dominus in uia, & tenuerūt pedes eius antequam
 » nunciarent apostolis. Et hoc illis contigit in secunda ad minus profectio ad monu-
 » mentum. Quo fit ut de hac secunda profectio reditione q; à monumento profequi
 » 284 » uideatur Matthæus, cum subdit. ¶ Et exierunt citò de monumento cum timore &
 » » gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius. Et ecce IESVS occurrit illis, dicēs:
 » » Augete. Illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerūt eum. Tunc ait
 » » illis

illis **RESVS**: Nolite timere: Ite, nunciāte fratribus meis, ut eāt in Galilæam, ibi me uis-
 debunt. **¶** Primo nunciatum est apostolis à Maria Magdalena suis comitata, ex Ioan. 20.
 anne. Tulerunt (inquit illa apostolis apud Ioannem) dominum meum, & nescimus
 ubi posuerunt eū. Quod si uidiſſent dominū, & pedes eius in uia tenuiſſent, nunquā id
 nunciāſſent. Certū igitur est, posteriore abſceſſu à monumento eas uidiſſe dominū, &
 tenuiſſe pedes eius. Sed & aliud quod (illis abeuntibus) euēnit in Hieruſalem, narrat
 Matthæus, dicens. **¶** Quæ cum abiſſent, ecce quidam de cuſtodibus uenerunt in
 ciuitatem, & nunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et cō-
 gregati cum ſenioribus, conſilio accepto, pecuniā copioſam dederunt militibus,
 dicentes: Dicite quia diſcipuli eius nocte uenerunt, & furati ſunt eum nobis dormi-
 entibus. Et ſi hoc auditū fuerit à præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros uos faciemus.
 At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt uerbum iſtud
 apud Iudæos, uſque in hodiernum diem. **¶** Quæ cum abiſſent, uel ut Græce habe-
 tur; πορευομένων δὲ αὐτῶν, id eſt, Euntibus autem ipſis, uel, Cum autem ipſæ irent, ecce
 quidam de cuſtodibus uenerūt in ciuitatem, ſcilicet Hieroſolymitanam, & nunciāue-
 runt principibus ſacerdotū omnia quæ facta fuerant. Ergo cuſtodes iam erant in Hie-
 ruſalem, quando illæ uiſitato ſepulchro, & uiſo in uia domino regrediebātur. Et quæ
 nunciauerunt cuſtodes: Terramotū, & lapidem reuolutum, & uiſionem terrificam,
 unde uelut mortuū ſacuerant exanimati: unde intellexerant dominum uerē ſuſcitātū,
 neq; ulla amplius opus eſſe cuſtodia. Sed quid perfidi principes ſacerdotum, ut reſur-
 rectionis ueritatem offuſcarent (inſurrexerunt enim in eum teſtes iniqui) quæ nihilo-
 minus offuſcari non potuit (nā mentita eſt iniquitas ſibi) quid inquā ſuaſerunt illis cu-
 ſtodibus, operæ precium eſt audire: congregati enim & cōſilio accepto, pecuniā co-
 pioſam dederunt militibus illis, dicentes: Dicite quod diſcipuli eius nocte uenerunt, et
 furati ſunt eum nobis dormiētibus. O uiri mendaces, in quorū perſona loquitur Eſa
 ias: Scelera noſtra nobiſcū, & iniquitates noſtras cognouimus, peccare & mentiri cō-
 tra dominum. Et quomodo non cognoscentes peccaſſent, & mentiti fuiſſent contra
 dominum; cum per cuſtodes ueritate cognita, ſuaderent accepta pecunia, & quidem
 multa, mentiri: & ſic mentiri, ut omnes qui audirent, modo mente capti non eſſent,
 conſeſſum mendaciū intelligerent, adeo inopes erant conſilij. Dicite (inquiunt) quod
 diſcipuli eius nocte uenerūt, & furati ſunt eum nobis dormiētibus. At ſi dormiebāt,
 quomodo ueniſſe ſcierunt: Si nescierunt, quomodo teſtes eſſe potuerūt: Et cū ſic lo-
 cus munitus eſſet, & ſigilla & munimēta iſtingere oportuiſſet, & ingēs ſaxū reuoluē-
 re, in tanto ſtrepitu dormire potuiſſent omnes: Sed eſto ſic alte & profunde dormie-
 rint. Pulchra ſanè ratio, ſi rogentur, quomodo ſcitis quod uenerunt diſcipuli & tulerūt
 eū: quia dormiebamus, et profundiffime quidē dormiebamus. Hac nihilominus
 ualētiorē qua ſuaderēt nō habuere rationē. Ac tanta diligentia munitionis loci, tā-
 ta copia militū, quā ad hoc petierant ne uenirent diſcipuli & furarēt eū, tāta deniq;
 uigilantia obſtruxit huic mēdacio uia. Si non petiſſent cuſtodia, ſi non diligentiffimē
 præmuſſent locum, potuiſſet eorū mendacium ueriffimile uideri: nunc autē non pō-
 teſt. Sed & ſi ſic factum fuiſſet, quod tamen teſtari non potuiſſent milites (quis enim
 teſtetur de ijs, quæ ſe dormiente facta ſunt: ipſi daturi erant pœnas: nam & ipſi men-
 daciōrū artifices, mētitoris operā ſuam polliciti ſunt, ut nullas darēt maleactæ ſibi cō-
 miſſæ prouinciæ pœnas. Accepta ergo pecunia, ipſi cuſtodes diuulgarūt inter Iudæ-
 os perditionis filios, diaboli mendaciū: quod tantū inualuit in ijs, qui reprobi ſunt, ut
 hodie quoq; inter omnes gentes per tot annos uentilati, hoc erroris mendacio ſedu-
 cti ſint, & ad ſuos Annam & Caipham huius erroris autores deſcendant omnes. In-
 ter ſuos autem iſdem cuſtodes, & inter electos, manifeſtam prodiderunt ueritatem:
 quā etiam ſi ſupprimere uoluiffent, ipſa **CHRISTI** præſentia non patiebatur, ipſi an-

- geli, ipsi denique qui à mortuis cum IESU surrexerāt. Cæterum cum frequenter discipulis suis dominus apparuerit, de una sola apparitione, qua undecim discipulis apparuit in Galilæa, subdit Matthæus, dicēs. ¶ Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi constituerat illis IESVS. Et uidentes eum adorauerūt, quidam autem dubitauerunt. ¶ Cæteris omissis, de hac sola apparitiōe domini, mētionem facit Matthæus, de qua prius dixerat angelus mulieribus: Et citò euntes dicite discipulis eius, quia surrexit, & præcedet uos in Galilæam. Et de qua eadē dixerat eisdem dominus: Nolite timere: Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me uidebūt. Iuxta ergo uerbum domini, exactis celebritatis diebus, profecti sunt undecim in Galilæam, & uiderunt dominum in eo loco, quē illis constituerat: antequam enim pateretur, post corporis & sanguinis sui sacrosancta instituta mysteria, dixerat eis: Postquam autem resurrexero, præcedam uos in Galilæam: sed locus ac mons ubi apparere debebat, illic non habetur expressus. Et adorauerunt eum, nimirum quem dei filium, deumq; cognoscebant. At quidam, utrum ipse esset, an forte alterius phasma, aut illusio, hæsitauerunt: ad quam hæsitacionem amputandam dominus, qui eminens uisus fuerat & adoratus, propius accessit, dicēte Matthæo. ¶ Et accedēs IESVS locutus est eis, dicēs: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Eūtes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: docentes eos seruire omnia quæcunque mandauī uobis. Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. ¶ Ex ipso accessu, & locutione domini, ipsum apertius cognouerunt, ut eum dominū esse nullo modo amplius ambigerēt. Mox uero dominus omnem potestatem & in cœlo & in terra sibi datam à patre, manifestat eis: non solum ut ea utatur in terra Iudæorum, & paruo tempore, sed in toto orbe terrarum, & omnibus temporibus, usque ad consummationem omnium. Et hæc est potestas, de qua loquitur Daniel, dicēs: Et ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruēnit, et in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient. Potestas eius, potestas æterna, quæ nō auferetur: & regnū eius, quod non corrumpetur. Et potestate ab antiquo dierum, id est patre æterno sibi tradita, mittit apostolos suos ad omnes gentes, dicens: Ite, docete omnes gentes. Cum ait, omnes, nullas excludit: rāta est erga genus nostrum eius benignitas, ut omnes uelit esse redemptionis per eum factæ participes, pro quibus etiam mori dignatus est. Et formam præscribit eis nouæ regenerationis, qua omnes qui ad hanc regenerationis gratiam (quæ est spiritualis generatio, corpori CHRISTI concorporatio, & in filios dei adoptio) uenimus, sanctificamur: scilicet in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cum in nomine dicit, non in nominibus, deitatis unitatem dicit, uniusq; & solius dei confessionem. Cum uero patris & filij & spiritus sancti, trinæ beatitudinis discretiōnē pariter & ordinē. Pater ordine primus, deinde filius, mox patri & filio cōregnator æternus, spiritus sanctus. Et ne putemus nos derelictos, si ipsum in sua gloria nō uidemus (hoc enim mortales non ferunt oculi) subinde se pollicetur nobiscū semper fore, qui est ipsa quæ mentiri nō potest ueritas, usq; ad consummationē seculi. Ergo tantæ bonitatis autorem omnes gentes adorent, in cœlo in dextera patris residentem, ut omnes in Galilæa apostoli in mōte eū adorauerunt. Quid enim Galilæa quæ uolubilitatem sonat, nisi gentium multitudo, quæ ad CHRISTVM uoluenda erat? Quid mons, nisi cœlum monstrabat, in quo deus ab omnibus gentibus coli uult? Impleatur ergo quod scriptū est: Omnes gentes quascunq; fecisti, uenient & adorabūt coram te domine, & glorificabūt nomē tuū. Teneamus igitur nostræ regeneratiōis confessionē, & dicamus iugiter in cordibus nostris: Benedicamus patrē & filiū cum sancto spiritu, laudemus et superexaltemus eū in secula: & filius dei nūq; nos deseret, sed nobiscū semper erit, nosq; in hoc mūdo semper inhabitabit, usq; ad finem seculi.

In hoc